ПОЛЕМІКА

Чорна книга ображеного бібліографа

Юрій Шаповал

Ярослав Грицак. Чорні книги червоного терору. — «Критика», 2000, ч.5.

До написання цієї статті мене спонукала опублікована в «Критиці» рецензія історика Ярослава Грицака, в якій він проаналізував кілька праць, присвячених репресіям в СРСР. (Серед авторів цих книжок — римський професор Андреа Ґраціозі, якого рецензент помилково називає Андреас. Але мова піде не про нього.) Грицакові, мабуть, достеменно відомий стан усієї сучасної української історичної науки, тому він розпочинає з рішучого твердження, що вона «не може похвалитися частою появою таких праць, як книжка Сергія Білоконя «Масовий терор як засіб державного управління в СРСР». От про це видання мені й хотілось би поговорити. Проте почну цитатою не з Білоконевої книжки, а зі статті молодого німецького дослідника Дітера Поля.

Прискіпливо й критично (що особливо цінно) аналізуючи тенденції в сучасній українській історіографії, Поль у публікації «Сталінські масові злочини в Україні, 1936–1953 роки» констатує, що як колишня українська емігрантська історіографія, так і сучасні історики України тяжіють до того, щоби «більше займатись історією українців, ніж історією України»:

> При цьому створився різновид «міфу про жертву», який покриває багато складних взаємозв'язків, а особливо те, як сталінізм просотав ціле суспільство. Час від часу в публіцистиці, а також в історіографії робляться спроби назвати масове винищення українців «голокостом» і співвіднести з масовим винищенням євреїв. Суперечки про участь українців у нацистських злочинах приводять єврейських і українських істориків до жорсткого протистояння і взаємних обвинувачень. Як позитивну противагу до «міфу про жертву» України висунуто національно-визвольну боротьбу, що проходить червоною ниткою через українську історію XX століття. Найвищим виявом цієї боротьби виступають ОУН і УПА. ... Все це сприяє певному чорно-білому зображенню й показує, наскільки необхідною є концептуальніша та методичніша дискусія про історію України в тридцяті й сорокові роки*.

Можна погодитися лише з тією частиною цього твердження, де йдеться про необхідність дискусії. Одначе при цьому не можна ігнорувати того факту, що в останні роки з'явились нові узагальнювальні праці з історії України, спроби інтелектуального демонтажу того, що писалося в попередні роки. Навряд чи варто скидати з рахунку також реалії безнадійно «реформаторської» посткомуністичної України, які ще більше ускладнюють переосмислення минулого. Складається враження, що багато хто з іноземних дослідників, хто тільки бував тут «гастрольно», просто не в змозі це зрозуміти.

Тепер — про «пожертовлення» України. Так, це правда, що виник і подекуди підтримується міф про українців як про жертв тоталітаризму, які тільки те й робили, що підставляли голови під комуністичну ґільйотину. Однак документи свідчать, що спротив комуністичному режимові в Україні тривав увесь час, поки той режим існував. Українці не були безмовними жертвами, і надзвичайно важливо звернути увагу на дослідження руху опору більшовизму.

Є й неприємний аспект: ще й досі, на жаль, ніхто не взявся дослідити, якою мірою й чому українці йшли на службу комуністичному режимові. Прикладів такого служіння відомо чимало, тож було б неправильно просто відмахнутися від цього історичного феномена. Не вивчивши (чи, принаймні, не поставивши) цього питання у дослідженнях тоталітарної доби, не можна зреконструювати більш-менш правдиву історичну картину. Ось чому гаряче вітаю те, що Грицак звертає увагу на співвідношення між рисами, спільними для всіх територіальних відмін комунізму й зумовленими місцевими культурними та національними традиціями.

Тепер — про чорно-білий підхід у сучасній українській історіографії. Ніде правди діти: така проблема існує. Одначе, на превеликий жаль, її породжують не лише ті обставини, на які вказав німецький дослідник. Є й інші чинники. Дедалі більшої сили набирають такі собі авторитаристи, які чомусь уявили себе носіями істини в останній інстанції. Бо, мовляв, лишень вони є найбільшими патріотами, знавцями й інтерпретаторами історії України, а відтак мають право повчати інших. Огортаючи себе ореолом ображених, переслідуваних, оточених ворогами або вороже наставленими до них державними структурами, вони перетворюють решту дослідників на статистів або на ворогів. Цій групі якнайкраще пасує діагноз, що його поставив Микола Рябчук: «По суті, вони замикають самі себе у вузькому мазохістському ґетто "свідомих українців", де закономірно утверджується сектантський, нетолерантний, монологічний дискурс» («Критика», 1999, ч.5).

Типовим і найпримітнішим в останній час представником цього напряму якраз і є Сергій Білокінь. Він — автор багатьох, «розсипаних» у різних виданнях публікацій, які сам дбайливо зібрав і перелічив у виданій кілька років тому брошурі-бібліографії. Чимало з них тепер лягли в основу видання, що його серед інших рецензує Ярослав Грицак. На корінці книги надибуємо цифру 1. Себто, зрозуміло, перший том. Значить, видання буде продовжено, і в книзі справді знаходимо прохання звертатися до «доктора С.Білоконя» у питаннях спонсорства наступних томів.

А поки що погляньмо на перший. Відомий передусім як бібліограф, кандидат філологічних наук, невтомний колекціонер рукописів і літератури, автор зібрав значний матеріал із різних джерел про злочини комуністичної системи. Тих джерел надзвичайно багато: Ярослав Грицак захоплено констатує, що науковий апарат книги нараховує близько 2,5 тисячі посилань. Сам Сергій Білокінь у розлогому інтерв'ю газеті «День» (19 травня цього року) з погордою зазначає, що прочитав 1,5 тисячі слідчих справ, а відтак зрозумів суть системи комуністичного терору. На дилетантів ці цифри можуть справити враження (для професійних істориків, зауважу в дужках, це само по собі мало що означає: вони знають, як можна «робити» виноски або «не робити»).

Не хотів би принизити цими зауваженнями значення книжки Сергія Білоконя. Те, що його публікація містить спробу кодифікувати злочини більшовицького режиму, те, що вона яскраво ілюструє, до чого призводить аморальна «класова мораль», зрештою, весь її антикомуністичний синкретизм — усе це не може не викликати схвалення. Білокінь торкається ідеологічних засад, які було покладено в основу терористичної політики і які неодмінно передбачали знищення частини населення в ім'я формування «нової людини», простежує, як засобами обліків, анкетування, паспортизації та переписів населення в СРСР було створено інформаційну систему даних про підвладне населення. Це, на мою думку, — найцікавіші сторінки у книзі.

Решта — додаток до них. Можливо, хтось, крім фахівців, і буде спроможний їх прочитати. Але задля чого? Аби переконатися в тому, в чому навряд чи варто переконувати: більшовицький режим був насильницьким і злочинним, Сталін продовжив

---

* D. Pohl, Stalinistische Massenverbrechen in der Ukraine 1936–1953. Ein Überblick. *Jahrbuch für Historische Kommunismusforschung*. Mannheim, 1997. S. 336-337.

справу Леніна, а комуністи, винищуючи певні групи населення, домоглися головного (чого, до речі, вони самі ніколи не приховували, а відверто цим пишались і публічно багато разів повторювали): формування «єдиного совєтського народу». Нині, як пише автор, «настав крайній час рятувати нашу Віру, мову, нашу культуру, нашу націю».

Це лише один із висновків. Є й інші, не менш симптоматичні:

> — В Україні державна політика мала протиукраїнський характер.
> — Терористичну політику проти народу провадили більшовики — у цій формі [?] функціонувала на той час комуністична партія.
> — Оскільки панування цієї організації в СРСР призвело до загибелі приблизно 110 мільйонів людей, цю організацію не можна назвати інакше як злочинною.

І такі висновки запропоновано читачеві після 345 сторінок дрібно набраного тексту? Історико-політична банальність, яку почасти тиражували ще від часів горбачовської «перебудови», а особливо після 1991 року, подається як наслідок багаторічного ретельного досліджування. Сергій Білокінь вразив мене власною оцінкою своєї ж праці: «Сила викладеної інтерпретації внутрішньої політики СРСР, самої системи його управління в тому, що я не висуваю чогось особливо нового. На кожному етапі дослідження виникали дивовижно близькі зіставлення з думками, висловленими в книжках сучасників, очевидців». Трохи дивна, як на мене, «сила», але, зрештою, теза цілком зрозуміла, коли зважати на те, що, як пояснює сам автор, він просто хотів розрахуватися з «відомою колишньою установою», тобто з КҐБ. Тепер, після появи книжки, пише Білокінь, «можу сказати, що з названою установою ми — квити». (Не даремно журналіст з «України молодої» свій відгук на вихід книжки так і назвав — «Історик Сергій Білокінь нарешті поквитався з КДБ».) Тож не треба вимагати від цієї праці зайвого: автор просто зводить порахунки, звідси і стиль, і спосіб викладення матеріалу.

Як стверджує у передмові до книжки академік Іван Дзюба, «Сергій Білокінь — не пропагандист і не викривач, його мета не в тому, щоб справити враження на читача, а в тому, щоб з'ясувати сутність великих історичних процесів, їхні рушійні сили та безпосередні, а ще більше далекосяглі наслідки». Ні-ні, Іване Михайловичу, помиляєтеся: Сергій Білокінь — саме пропагандист і викривач. І ставить метою таки справити враження. Інакше як «поквитатися»?

Бо чим пояснити, зокрема, те, що не навівши жодних серйозних обґрунтувань, він беззастережно оцінює кількість жертв репресій приблизно у 110 мільйонів? Звісно, не можна довіряти й цифрі, що її запустив в обіг КҐБ СРСР: 3,7 мільйони жертв (у 1930–1953 роках) за обвинуваченнями у «контрреволюційних» злочинах. Жертв комуністичного режиму, до яких слід зарахувати й розкуркулених, померлих під час голоду, депортованих тощо, було більше. Але ж не 110 мільйонів! Жоден дослідник (не пропагандист) не бере сьогодні до уваги цю цифру. Можливо, в часи руйнування СРСР, коли «терористична» проблематика (зокрема критика сталінізму, оскільки про ленінізм іще не можна було говорити) була зручним евфемізмом концептуальної критики комуністичного режиму, ця цифра «грала». Але потім її спростували західні й російські фахівці: надійних джерел для таких підрахунків не було. З'явилися інші цифри — 50, 20 млн. тощо. Цифри є, а серйозного наукового аналізу чи бодай обґрунтування немає. Немає його й у праці Сергія Білоконя.

Натомість знаходимо безліч прикладів саме пропагандивного ґатунку:

> 20-річний Яків Хозе був робітником на миловарному заводі. Багато років, бо з 1910 до 1918-го Семен Долинський-Глазберг працював на миловарних заводах Одеси, Києва, Лібави та Юзівки. Семіотик нагадає нам гасло, що часто лунало на футбольних матчах («На мыло!»), зловісний сенс якого розкривають нам біографії деяких чекістів.

Або ще:

> Якщо на місці церкви тепер стоїть гараж, це не наслідок русифікації, це в чистому вигляді етноцид. Якщо на вулиці ми бачимо оголошення чи вивіску російською мовою чи якусь стрілочку [?], мусимо зрозуміти, що це елемент управління, а не елемент культури. Управління людьми, чию національність нищать.

Звісно, все, що «працює» проти комуністичної реставрації в Україні, вже саме по собі добре. Тут немає про що сперечатися. Одначе це не означає, що слід заохочувати історичне спрощенство під виглядом opus magnum.

Нині, коли більшість населення України опинилася на межі виживання, навряд чи кого налякаєш страхіттями ленінізму-сталінізму. То спитаймо: задля чого тепер писати про репресії? Мабуть, не на те, щоб із кимось «поквитатися», не задля пафосу, не задля того, щоб знову повторити заборонені колись інформації та цифри. А щоб глибше зрозуміти нові аспекти проблеми, оприлюднити нові факти й цифри, зробити доступними нові документальні джерела.

Для мене особливо цінно, що Ярослав Грицак, Білоконів офіційний опонент на захисті докторської дисертації в Інституті української археографії та джерелознавства НАН України (до речі, захищено було не текст дисертації, а саме книжку з цифрою 1 на корінці), тоді підкреслював неабияку наукову цінність праці здобувача, а тепер, у статті в «Критиці», дав точнішу й реалістичнішу оцінку:

> Книжка Білоконя схожа на «Архіпелаг ГУЛАҐ» — тільки що українською мовою та з науковим апаратом. Нагадаю, що солженіцинський твір має підзаголовок «Спроба художнього дослідження». Думаю, що саме в рамках цього жанру Білокінь досягнув блискучих результатів.

Цілковито згоден: із «художнім дослідженням» у Білоконя все гаразд. Ось, скажімо, цілком по-солженіцинськи подано наслідки терору:

> ...Якісь спільні риси у всіх народів колишнього СРСР з'явились — риси homo sovieticus. Після всього, що відбулося, очевидно, якась подоба «єдиного совєцького народу» справді почала формуватися. Безперечно, змінилася ментальність і українців. Цей процес призупинився, набравши іншого характеру, лише внаслідок розвалу комуністичного режиму. На руїнах імперії розпаношилися варвари.

Складніше із просто дослідженням. Маємо справу з погано структурованим, часом хаотичним текстом, який, поза сумнівом, ніяк не є монографією у традиційному розумінні. Ось, наприклад, перелік того, що містить розділ під назвою «Вступ»:
Від автора;
Вступ;
Соціальний статус джерельної бази;
Справи інших типів;
Начерк історії совєцької цензури;
Перегляд літератури.

Цілком очевидно, що недоречним тут є не лише вступ після вступу, а й «начерк» цензури, що його автор не знав куди «вмонтувати». Та й ніякий це не «начерк», а так — просторікування про заборонені книжки з безліччю дрібних деталей. Для газетної статті згодиться, але якщо йдеться про науковий аналіз системи цензури, то як можна оминати, скажімо, дію політичного контролю, про який немає жодного слова? Навряд чи можна ігнорувати також історію створення та механізм діяльності Головліту й іще багато чого, про що варто було б написати замість тривіального плачу над забороненою українікою та цитування віршів.

Із великим ентузіазмом я сприйняв назву додатка до книжки: «Штатний розклад НКВД на 1937 рік». Але швидко з'ясував, що його побудовано на основі моєї зі співавторами публікації «ЧК-ҐПУ-НКВД в Україні: особи, факти, документи» (1997). І тут-таки дістав безкоштовну пораду: «Звичайно, найкраще було б, якби автори опублікували реальний документ — офіційний штатний розклад на певну дату — на 1 січня 1937 року чи там на 31 грудня». Звісно, вона має неабияку цінність, — от якби ще можна було віднайти такий розклад. А далі почалися зовсім дивовижні речі: там, де в Сергія Білоконя не було інформації, він зворушливо-ґраціозно пояснював: «У виданні "ЧК-ҐПУ-НКВД в Україні: особи, факти, документи" відомостей про співробітників немає». Відтак наша праця всюди фігурує як неповноцінне джерело, де бракує необхідної інформації. А можна ж було піти простішим шляхом:

Книжки, що надійшли до редакції

Анатолій Кичинський
Жива і скошена тече в мені трава
Вірші
Херсон: Атлант, 1999

Ошатно видана збірка вибраних віршів одного з найтонших і найпроникливіших українських ліриків 70–80-х років є своєрідним підсумовуванням п'ятдесятилітнього життєвого досвіду талановитого автора.

Ігор Михайлин
Історія української журналістики
Книга перша
Період становлення: від журналістики в Україні до української журналістики
Харків: Історико-філологічне товариство, 2000

Написана як університетський підручник, книжка викладає історію української журналістики від її зародження у 1770-х роках у Львові до її заборони Валуєвським циркуляром у Російській імперії 1863 року. Розглядаються зокрема умови виникнення та національні джерела української журналістики, історія харківських часописів 1810–1820 років, альманахова журналістика українських романтиків, історія журналу «Основа» та газети «Черниговский листок», що виходили на початку 1860-х.

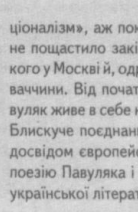

Ярослав Павуляк
Могили на конях
Поезії
Тернопіль: Астон, 1999

Ярослав Павуляк — легендарна постать українського «андеграунду» 70-х років, студент багатьох вузів, із яких його по черзі виганяли за «буржуазний націоналізм», аж поки нарешті 1978 року йому не пощастило закінчити Літінститут ім. Горького у Москві й, одружившись, виїхати до Словаччини. Від початку 90-х років Ярослав Павуляк живе в себе на батьківщині в Тернополі. Блискуче поєднання фольклорної поетики з досвідом європейського модернізму робить поезію Павуляка і сьогодні помітним явищем української літератури.

Ярослав Паньків
Рімінський ансамбль «Бурлака» в моїй пам'яті
Спомини
Монреаль, 1998

Збірка унікальних споминів, документів і фотографій, з яких постає не лише історія хору «Бурлака», створеного юнаками-дивізійниками у таборах в Італії, а й доля цілого покоління української молоді, викинутого воєнною бурею за межі батьківщини.

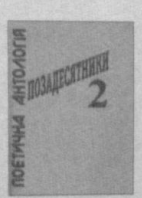

Позадесятники-2
Поетична антологія
Львів: Престиж-інформ, 2000

Другий том антології, до якої ввійшли твори шести поетів, уже знайомих читачам «Критики» з анотації в березневому числі. Це — Олександр Гордон, Ігор Бондар-Терещенко, Павло Вольвач, Ігор Павлюк, Степан Процюк та Василь Слапчук. Усі шестеро відмежовуються від своїх ровесників-дев'яностників та вісімдесятників, чим і зумовлена химерна назва їхньої загалом цікавої антології.

самому розшукати й опублікувати той штатний розпис, а не закидати іншим, що вони не змогли цього зробити.

В розділі, що називається «Застосування управлінчої інформаційної системи», інтригує універсальністю своєї назви підрозділ «Диявольська жорстокість».

Найцікавіший за своєю назвою розділ «Формування управлінчої інформаційної системи» виглядає куцо — тут найбільше відчутно, що Білоконева сила не в аналізі невідомого матеріалу, а саме у викритті, публіцистиці, у пропаганді того, що вже відомо.

Має рацію Роман Подкур, коли зауважує: «захоплюючись переліком злочинів більшовицького режиму, С.І.Білокінь іноді втрачає думку в дослідженні» («За повідомленнями радянських спецслужб», Київ, 2000, с.10). До того ж дуже часто він виходить за окреслені в назві книжки хронологічні межі (1917–1941 роки). Видно, все це дрібниці порівняно з «генеральною лінією», загальною спрямованістю книжки. А там панує думка: автор є найбільшим знавцем проблеми і водночас її «жертвою». Сергій Білокінь увесь час жаліється, що йому не дозволили працювати з багатьма важливими документами, обвинувачує всіх, починаючи від керівників СБУ й аж до головного бухгалтера (!) колишнього партійного архіву в Києві, в тому, що йому заважають всебічно вивчити ті чи інші питання, не дають документи тощо. Нещасна бухгалтерка «завадила» тим, що виставила надто високі розцінки за копіювання. Це, попри отримані з-за кордону ґранти й підтримку від різних організацій і багатьох осіб (за що автор сам дякує у книжці), виявилося для Сергія Білоконя нездоланною перешкодою.

Написавши роботу фактично на матеріалі одного архіву (вже згаданого партійного), він, проте, дає глобальну оцінку всім процесам, що відбувалися на теренах колишнього СРСР у 1917–1941 роках. При цьому по-менторському оцінює, з ентузіазмом «таврує» та повчає інших, хто «замахнувся» на дослідження цієї проблематики.

Ось лише один зразок його мислення та способу подання матеріалу: «Відколи керівництво КГБ прийняло відповідне рішення.., в Україні, так само як і в Росії, перший час працювати з ними (з архівами. — **Ю.Ш.**) могли взагалі лише їхні власні співробітники (В.Пристайко, В.Попик, Вас. Граб), історики партії (Ю.Шаповал), юристи (А.Болабольченко), «окремі довірені журналісти, певним чином підібрані групи істориків. Їхню роботу КГБ, виходить, санкціонувало».

Побачивши своє прізвище, я, звісно, хотів дізнатись, звідки це весь час переслідуваний режимом (колишнім і теперішнім) Сергій Білокінь має таку інформацію, хто довірив йому її. Щоб знати, кого й на якій підставі спецслужби допустили до своїх таємниць, треба бути обізнаним у якомусь матеріалі, недоступному для інших. Тобто, власне, бути наближеним до цих самих спецслужб. Зокрема, мене дуже зацікавило, хто саме «санкціонував» мою роботу (а я й не знав!) і звідки відомості в Білоконя. Виявляється, він процитував власну статтю в журналі «Розбудова держави» (1992, ч.6).

Чому Білокінь не пише, що ще кілька років тому, після затвердження Державної програми «Реабілітовані історією», колеги самого Білоконя з Інституту історії України одержали й дотепер мають доступ до унікальних документів ЧК-ГПУ-НКВД? Про те, що члени обласних груп так само працюють в обласних архівах СБУ? Як можна з допомогою таких «аргументів» здобувати собі авторитет? Питання, зрозуміло, риторичні. Ставлю їх не авторові й не рецензентам його книжки, а лише тим, для кого праця з «репресивною» проблематикою не псевдопатріотична кон'юнктура і не засіб самоствердження, а процес дослідження.

Сергій Білокінь висловлює надзвичайно цікаву думку про те, що всі, хто працює з секретними і недоступними (для нього) архівами, автоматично пишуть неправду (стор. 75). А коли йому самому в СБУ на початку 90-х років видавали на користування документи, доступу до яких не мали тоді інші дослідники, він що, також писав неправду? Хіба йому хтось диктував, що саме і як слід писати, а чого не слід?

Гадаю, навряд чи варто дискутувати про це з мешканцями згаданого «вузького мазохістського ґетто». Навряд чи ті зацікавлені у пошуках істини. Відтак упевнено можна прогнозувати: рано чи пізно вони всім роздадуть оцінки, характеристики, поначеплюють ярлики. Навіть тим, хто сьогодні їм іще симпатизує. Така вже логіка цього «ґетто». Що ж, напевно, можна й так досліджувати «репресивну» проблематику. І на такий «товар» знайдеться свій покупець.

Закінчу тим, що погоджуся з думкою Ярослава Грицака: історична наука в Україні «не може похвалитися частою появою таких праць, як книжка Сергія Білоконя». І не треба хвалитися. На мою думку, слід просто працювати, знаючи, задля чого ти це робиш, не шукаючи собі ні псевдоворогів, ні псевдодрузів. Образа — поганий порадник для дослідника, а бажання з кимось там «поквитатися» — ще гірший. □

ПРОГРАМИ РАДІО ІНІЦІАТИВИ «НОВА ХВИЛЯ» 102,5FM

Виходить у Львові на частоті «Довіра — Niko FM»

1. Програма Костя БОНДАРЕНКА
Львів'янин століття
Щопонеділка о 18.30.

Щотижнева програма про визначних львів'ян — відомих постатей в українській та світовій історії, життя котрих, проте, часто невідоме пересічним львів'янам. Герої програм — Іван Франко, Анджей Потоцький, Станіслав Лем, Богдан-Ігор Антонич, Олекса Новаківський, Андрій Мельник, Степан Бандера, Кость Левицький, Євген Коновалець, В'ячеслав Чорновіл, Ярослав Стецько, Андрей Шептицький та багато інших. Ведучий запрошує до програми гостей, які й розповідають про життя та діяльність тієї чи іншої особи. В експертну раду входять: Я.Грицак, Я.Дашкевич, І.Починок, С.Курпіль, Т.Стецьків, В.Расевич, М.Іващишин, В.Кауфман, Р.Шуст, Л.Крушельницька, Б.Гудзяк, Я.Ісаєвич, М.Литвин, Т.Возняк, О.Пограничний.

2. Програма Юрія Шаріфова
Ексклюзив
Щосуботи і щонеділі о 18.06.

Про фонотеку Юрія Шаріфова — музиканта, який працював із Володимиром Івасюком і Софією Ротару — у Львові ходять леґенди. Не зважаючи на солідний вік, Шаріфов дасть фору будь-якому «просунутому» тинейджеру у знанні сучасних «кислотних» течій. У програмі «Ексклюзив» Юрій Шаріфов презентуватиме раритети своєї фонотеки у найрізноманітніших жанрах, а особливо несподівані (ексклюзивні!) поєднання стилів.

3. Програма Юрія Шаріфова
Музика з Мансарди
Щонеділі о 22.00.

У програмі «Музика з Мансарди» Юрій Шаріфов презентуватиме класичні твори. Це перша і єдина програма в львівському ефірі, яка презентує академічну музику.

4. Програма Костя Бондаренка
Політична шахівниця
Щосереди о 18.22.

Щотижнева програма присвячена українським політичним діячам, їхньому шляху до влади через бізнесові та особисті зв'язки. Програма розкриває окремі таємниці залаштункових політичних забав у ґалереї політичних портретів сучасних українських політиків. Герої програм — Леонід Кучма, Леонід Кравчук, Віктор Ющенко, Ігор Бакай, Олександр Волков, Григорій Суркіс, Віктор Медведчук, Віктор Пінчук, Юлія Тимошенко, Сергій Тигипко, Валерій Пустовойтенко, Леонід Деркач, Олександр Мороз, Євген Марчук, Вадим Рабинович, Дмитро Табачник та багато інших.

5. Програма Костя БОНДАРЕНКА, Олега БАЗАРА та Сергія СМІРНОВА
Невідомий Франко

Щотижнева програма розкриває маловідомі сторінки біографії Івана Франка. Кінцевою метою проекту буде створення нового українського міфу про Франка як про «українського Масарека». Планується проведення ста програм — до травня 2001 року, коли відзначатиметься 85-річчя від дня смерті І.Франка.

6. Програма Лесі АНТОНОВИЧ, Оксани ГОРЕЛИК та Влодка КАУФМАНА
Під Клепсидрою
Щоп'ятниці о 19.15.

Щотижня у кав'ярню «Під Клепсидрою» автори запрошують відомих особистостей, що мають безпосередній стосунок до тих чи інших мистецьких подій, визначних особистостей століття, що минає. До прикладу, перша програма була присвячена патронові кав'ярні Бруно Шульцові. У планах — програми про Василя Стефаника, Івана Франка, Йозефа Рота, Миколу Колессу.

7. Програма Бориса ВАРҐИ
Балкан Експрес
Щопонеділка, щовівторка і щочетверга о 18.06.

Борис Варґа — югославський журналіст українського походження, письменник, ведучий знаменитого белградського радіо «Б2-92», яке закрив Мілошевич і яке саме завдяки Борисові стало можливо транслювати українською та англійською мовами на хвилях 102,5FM. Зараз у світі «В2-92» можна почути лише в Інтернеті, а «вживу» — лишень у Львові та Будапешті. Львівська аудиторія безпомилково впізнає акцент Варґи завдяки його роботі на місцевій FM-станції. У програмі «БалканЕкспрес» Варґа презентує вісті (не тільки музичні) з Центральної Європи, місцеві новини, балканські та українські хіти.

8. Програма Оксани ГОРЕЛИК
Вірменська, 35
Щосуботи о 10.06.

Щотижневий огляд мистецьких подій, літературних новинок у Львові й не тільки. Розглядаються також публікації в пресі (тенденції вітчизняної критики), а також культурологічні «мордобої».

9. Програма Олега ВАСИЛЬЄВА
Радіометро

Усі музичні прояви новітньої контркультури. Модно, одне слово... Окрім Олега Васильєва в проекті «Радіометро» беруть участь інші ді-джеї з авторськими програмами:

— Програма Сергія ЇЖАКА
Лівер Ефір

Презентація незалежної української і зарубіжної творчості (і література, і музика). Експериментальна електронна музика, класичний авангард.

— Програма Ігора ПИРОГА (Ді-Зі)
Х-мара

Музика від джазу до року, кожна програма, присвячена певній течії, виходить у прямий ефір або міксована, проте пов'язана авторським поглядом.

— Програма Олега ВАСИЛЬЄВА
Цирк на дроті

Музика з вінілів — мікс у прямому ефірі

— Програма КИРИЛИЦІ
Елементи

Музика, література, поезія у чотирьох елементах: «Для порожньої кімнати», «5 хвилин "Критики"», «Винахід!», «Моя неерудиція».